

Школа В. М.,
кандидат філологічних наук,
Бердянський державний педагогічний університет

ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ КРАСИ УКРАЇНСЬКИМИ ДРАМАТУРГАМИ 20–30-Х РР. XX СТ.

Краса – важлива категорія естетики, яка відображає такі естетичні ознаки предметів і явищ дійсності, як гармонійність, досконалість, впорядкованість. Краса разом із її різновидами (витончене, граціозне) – об’єкт інтерпретації українських митців. Мета нашої розвідки – на матеріалі українських драматичних творів періоду 20-30-х років XX ст. прослідкувати прояви красивого чи потворного у взаєминах персонажів, у оцінці зовнішніх чи внутрішніх їхніх рис.

Як і в фольклорі, красою (тілесною і душевною) вирізняються наймолодші з сестер – героїні п’єс М. Куліша “Отак загинув Гуска”, “Народний Малахій” (Охтисонька, Любуня).

Емпірично фіксовані характеристики прекрасного предмета виступають лише зовнішніми ознаками його приналежності до красивого [5, 337]. Можливе протиріччя між фізичними властивостями індивіда та його внутрішньою природою. Так, за прекрасно зовнішністю однієї з героїнь п’єси І. Кочерги “Алмазне жорно” захована внутрішня порожнеча. Причиною цього – великопанська пиха. Це розуміє закоханий у дівчину юнак, який розмежовує дві її іпостасі (беззахисну дівчину і пихату графиню):

Ілько (*до Брамінської з презирством*). Прощай, ясновельможна графине. (*Зараз же ніжно.*) Прощай і ти, Гельцю, дівчино з золотим наперстком, що пригорнулася в одній льолі в мене на грудях в ту чудову ніч... [2, 159].

Красу використовують як засіб маніпулювання поведінкою іншої особи персонажі п’єс: “Вантаж”, “Вероніка”, “99%” Я. Галана (Дженні – Хуан Гарція, Вероніка – капітан Караджі, Леся – о. Румега); “Фея гірконого мигдалю”, “Марко в пеклі”, “Натура і культура”, “Підеш – не вернешся” І. Кочерги (Франциска – Роман, Ліліт – Марко, пані – Борис, Сніжинка – Спичаковський); “Дівчата нашої країни” І. Микитенка (бригадир – дружина інженера); “Шахта «Марія»” І. Дніпровського (Рита – Маган); “Богдан Хмельницький” О. Корнійчука (Богдан – полька). Цей процес зобразив у комедії “Мина Мазайло” М. Куліш: “Ой Улю, ой Улюню! Коли ти мене любиш, зроби так, щоб Мокій закохався у тебе. Може, він кине свої українські фантазії, може, хоч прізвисько дасть поміняти [...]. У тебе чарівні очі, чудесні губи, прекрасний бюст. Ти його одним махом закохаєш” [3, 87–88].

Красу пропонують як винагороду за послугу в п’єсах: “Комуна в степах”, “Отак загинув Гуска”, “Патетична соната”, “Прощай, село” М. Куліша (Хима – Микитко, Охтисонька – П’єр, Марина – Андре, Марина – Ілько, Мотрона – Никандер); “Платон Кречет” О. Корнійчука (Ліда – Платон); “Любов і дим” І. Дніпровського (служниця – Кувадло); “Княжна Вікторія” Я. Мамонтова (Вікторія – генерал).

Дійові особи творів – представники різних соціальних груп – мають різні критерії краси. Так, в обмін за послугу Кувадлові (персонажеві п’єси І. Дніпровського “Любов і дим”) пропонують “царівну”, але її зовнішність – досконала в очах дарувальників – для нього не є привабливою.

Заради краси відмовляється від високого соціального становища закоханий в актрису Юм-Юм Нанкіну – син імператора Мікадо (персонаж п’єси Остапа Вишні “Мікадо”): “Я імператором маньчжурським / Не хочу бути, не хочу! / От не хочу! / Юм-Юм, мою мигдалинку, не проміняю на престол” [1, 95].

Прагнення привласнити красу і заради цього готовність до злочинних дій демонструють персонажі п’єс: “Любов і дим” І. Дніпровського (Кувадло – Шура, Петро –

Шура); “Алмазне жорно”, “Марко в пеклі”, “Свіччине весілля” І. Кочерги (Ружинський – Стеся, начальник станції – Маруся, Ольшанський – Меланка); “Ave Maria”, “До третіх півнів”, “Княжна Вікторія” Я. Мамонтова (Марк – Марія, Вікторія – монах). Ціною неймовірних жертв здобуває наречену персонаж драми “До третіх півнів”: “Я дорогою ціною добув тебе! [...]. Я, може, самому чорту продав за тебе душу!” [4, 139].

Краса викликає метаморфози чи відкриває питоме, до певного моменту заховане, в дійових особах п'єс: “Любов і дим”, “Яблуневий полон” І. Дніпровського (Іра – Корній, Зіновій – Іва). Позбавлене краси життя втрачає сенс для героїв творів “Дон-Кіхот із Еттенгайма”, “Вероніка”, “Вантаж” Я. Галана (Шарлота – Люї д'Ангієн, Вероніка – капітан Караджі, Хуан Гарція – Дженні); “Ave Maria” Я. Мамонтова (Марк – Марія).

Отже, феномен краси активно осмислювався українськими драматургами 20–30-х років ХХ століття.

Література

1. Вишня Остап. Мікадо. Прапор. 1989. № 11. С. 11–89.
2. Кочерга І.А. Драматичні твори / упоряд. В.С. Брюховецький, М.М. Острик; вст. ст. В.С. Брюховецького. К.: Наукова думка, 1989. 736 с.
3. Куліш М.Г. Твори: у 2 т. К.: Дніпро, 1990. Т. 2: П'єси, статті, виступи, документи, листи, спогади про письменника / упор., підгот. текстів, комент. Л.С. Танюка. 877 с.
4. Мамонтов Яків. Твори / упор., авт. передм. і приміт. Ю.І. Костюк. К.: Дніпро, 1988. 557 с.
5. Можейко М.А. Красота. Новейший философский словарь / сост. А.А. Грицанов. Минск: Изд. В.М. Скакун, 1998. С. 336–338.

Яструбецька Г. І.,

доктор філологічних наук,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

ЕСТЕТИЧНЕ ЯК ЕНЕРГЕМАТИЧНЕ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ І В.СТУСА)

Опорними категоріями дослідження є: **естетичне, енергематичне, ноематичне, структура слова, художня енергія**. Основоположний метод – діалектичний. Визначальний прийом – мультидисциплінарні, міжгалузеві принципи сучасного наукового аналізу тексту.

Енергематичне можна цілком правомірно вважати мета категорією естетики, своєрідним естетичним трансцендентом, з яким слово починає свій рух крізь власну художню історію. Ця категорія досі не знайшла належного теоретичного обґрунтування і практичного застосування. Певна частина літературознавців енергематичне сприйме як продукт спекулятивного мислення, адже “емпіричні” докази в цій ситуації – справа, практично, нереальна через специфіку предмета дослідження. Є два сприятливі фактори: 1) частота вживання етимона “енергія” для означення особливого статусу тексту; 2) пов'язаний з першим частотно-вібраційний модус реципієнта як цілком аргументований з позиції законів фізичної хімії, квантової фізики, експериментально засвідчених результатів у нейрофізіології, психології і т.п..

Енергематичне бере участь у формуванні твору як носія естетичного. Воно присутнє в прекрасному і потворному, комічному і трагічному, піднесено-духовному і нищому, ліричному і драматичному.